

Respons

Iran: Straffeforfølgelse av utroskap

Problemstilling/spørsmål:

- Hvilke straffer foreskriver Irans islamske straffelov for utenomekteskapelige forhold og utroskap?
- Hvilke beviskrav gjelder i utroskapsaker?
- Hvilken mulighet har dommeren til å utøve skjønn?
- Hva er domstolspraksis i utroskapsaker?

I Iran kan utenomekteskapelig seksuelle forhold føre til strafferettslige reaksjoner fra myndighetene. Dersom saken bringes for domstolene, kan en gift person som finnes skyldig i utroskap, få dødsdom ved steining.

Ifølge juridisk ekspertise som Landinfo har vært i kontakt med under informasjonsinnhentingsreiser i Iran, vil myndighetene vanligvis ikke anlegge sak på eget initiativ vedrørende forhold om utroskap. Men dersom en ektefelle eller andre i familien anmelder en gift person for utroskap, anses det som såpass alvorlig at saken normalt vil bli etterforsket.

Den islamske straffeloven

Det bærende juridiske prinsipp for seksuelle relasjoner i Irans islamske straffelov er at seksuelt samkvem er lovlig bare innenfor rammen av et gyldig ekteskap. Enhver seksuell relasjon utenfor et gyldig ekteskap regnes som ulovlig og kvalifiserer til straff. Dette gjelder uansett om den seksuelle handlingen er gjennomført med eller uten partenes samtykke og uansett om det er snakk om heterofil eller homofil sex (Tellenbach 2011, s. 341).

Før- og utenomekteskapelig sex omfattes av de strenge *hadd*-straffene (flertall; hudud) i den islamske straffeloven. Det foreligger et skille i vurderingen av førekteskapelig sex mellom ugifte personer og utroskap som begås av gifte personer (Tellenbach 2011, s. 324). Straffeloven foreskriver dødsstraff ved steining for utroskap begått av en gift mann eller gift

kvinne (Islamic Penal Code 1991, artikkel 83). For en ugift mann eller ugift kvinne er straffen for gjennomført samleie 100 piskeslag (artikkel 88). *Hadd*-straffene kan ifølge loven bare anvendes når klart definerte beviskrav er oppfylt, og dommeren har i prinsippet ikke myndighet til å fravike den foreskrevne straffen. Ifølge loven kan steining bare idømmes dersom forholdet er bevist ved at a) tiltalte tilstår utroskap fire ganger overfor en dommer (artikkel 68) eller b) dersom fire troverdige menn eller tre troverdige menn og to troverdige kvinner har observert den seksuelle akten og vitner om dette (artikkel 74 og 77). Hvis utroskap skal straffes med pisking, er beviskravet vitnemål fra to menn og fire kvinner (artikkel 75). En iransk juridisk kilde (intervju i Teheran juni 2010) har opplyst til Landinfo at dersom fire tilståelser eller fire vitnemål ikke foreligger, skal en dommer ikke kunne utstede en Steiningsdom, selv om det skulle foreligge andre bevis. Imidlertid har dommeren i en slik situasjon anledning til å dømme vedkommende innenfor rammene av *ta'azir*, som er en annen kategori straffer med lavere beviskrav enn hva som er tilfelle for idømmelse av *hadd*-straffer. Ved anvendelse av *ta'azir* har dommeren vide fullmakter til å utøve skjønn og anvende sin kunnskap om saken ved vurdering av bevis, skyldspørsmål og straffeutmåling. Men straffeutmålingen basert på *ta'azir* skal alltid være lavere enn ved anvendelse av *hadd* (Tellenbach 2011, s. 338). Dette innebærer at dersom utroskap ikke kan bevises som foreskrevet for *hadd*, kan dommeren like fullt dømme vedkommende for "uislamsk oppførsel". Straffen kan da være opp til 99 piskeslag (iransk juridisk kilde, intervju i Teheran juni 2010). Straffelovens artikkel 115 henviser eksplisitt til beviskravet som avgjørende for hvilken kategori av straffer som kan anvendes: "Confession made less than four times does not involve the punishment of *hadd*, but the confessor shall be sentenced to punishment of *ta'azir*."

Det skal ifølge loven være mulig for en kvinne eller mann som har begått utroskap å unngå dødsdom ved å angre sine gjerninger, men dette må da gjøres før vitneforklaringer er avgitt (artikkel 81).

Henrettelse kan bare iverksettes etter at iransk høyesterett har bekreftet dødsdom i lavere rettsinstans (IRB Canada 2004).

Dommerens anvendelse av skjønn – "the knowledge of the judge"

Lovene som er referert ovenfor etterlater et inntrykk av at dommeren har lite rom for å utøve skjønn i forhold til bevisvurdering og idømmelse av dødsstraff for utroskap. I praksis har imidlertid dommeren betydelig videre fullmakter enn det som foreskrives i straffeloven til å dømme på grunnlag av en skjønnsmessig vurdering i utroskapsaker. Bakgrunnen for dette er at dommeren generelt sett har svært vide fullmakter i det iranske rettssystemet og at han kan bygge sin rettsanvendelse på flere lovklær enn straffeloven. Det finnes flere juridiske utlegninger og kommentarer om islamsk strafferett og om Irans straffelov skrevet av rettskyndige eksperter som har hatt avgjørende innflytelse på lovfortolkning og domstolspraksis. I en særstilling blant disse står Ayatollah Khomeinis bok "Tahrir al-Wasila" som, ifølge Iran-eksperten Silva Tellenbach, regnes som en absolutt autoritativ lovklær for å løse juridiske problemer (Tellenbach 2011, s. 324). I denne boken forfektet Khomeini et syn på dommerens mulighet til å utøve skjønn i utroskapsaker som går utover vanlig fortolkning av sharia. I den iranske straffeloven nevnes "the knowledge of the judge" (*elm-e qazi*) som en metode for å bevise tyveri og drap, men ikke utroskap. Khomeini argumenterte imidlertid for at "the knowledge of the judge" også burde anvendes i saker om utenomekteskapelig sex og utroskap (Tahrir al-Wasila, Vol 4, s. 197, sitert i FIDH 2009, s.39). Med Khomeinis skrifter

som rettskilde, har dermed dommeren mandat til å utstede steiningsdommer i utroskapsaker basert på eget skjønn, til tross for at dette ifølge en vanlig fortolkning strider mot den iranske straffelovens bokstav (FIDH 2009, s. 39). Islam- og Iran-ekspert Kari Vogt ved Universitetet i Oslo har bekreftet overfor Landinfo at prinsippet om *elm-e qazi* står helt sentralt når det gjelder dommerens rolle i utroskapsaker (brev, 15. juli 2011).

Graviditet og DNA-test som bevis

Juridisk ekspertise i Iran har ved ulike anledninger understreket at graviditet i seg selv ikke beviser utroskap i henhold til kravene for *hadd*-straffene (Kilde b 2005; Kilde c 2006). Graviditet hos en ugift kvinne regnes ikke som tilstrekkelig bevis på et ulovlig seksuelt forhold, blant annet fordi hun kan ha blitt voldtatt (straffelovens artikkel 73). Heller ikke for en gift kvinne som har vært borte fra mannen i lang tid, er graviditet i seg selv tilstrekkelig bevis for utroskap etter lovens bokstav. Ifølge islamsk rettstradisjon kan en kvinne bli gravid uten å gjennomføre samleie, og et samleie kan dessuten være gjennomført med en annen person enn ektefellen uten overlegg (som for eksempel ved såkalt "mistaken identity" som er nevnt i artikkel 73). Slike forbehold, sammen med de strenge beviskravene, må regnes som et uttrykk for en grunnleggende restriktiv holdning til rettsforfølgelse av utroskap i islamsk rettstradisjon.

Når en gift, iransk kvinne blir gravid, anses ektemannen som far til barnet på bakgrunn av pater-est-regelen (Kilde c 2006). Dersom det foreligger tvil om farskapet, har domstolen anledning til å kreve at det tas DNA-test av kvinnen, barnet (eller fosteret) og en mulig far til barnet. Testen kan brukes som bevis i en utroskapsak, men bare når denne er tatt etter instruks fra retten (Kilde a 2004). Hvis en gift kvinne blir gravid, og en farskapstest viser at ektemannen ikke kan være faren, vil hun kunne dømmes til opp til 99 piskeslag i henhold til *ta'azirat*-straffene i straffeloven. Men en graviditet eller DNA-test vil ikke, ifølge en juridisk kilde i Iran, kvalifisere til straff i henhold til *hadd* (Kilde c 2006). Det kan imidlertid ikke utelukkes at graviditet eller DNA-tester også kan brukes for å underbygge en steiningsdom i saker hvor dommeren anvender eget skjønn i bevisvurderingen framfor å basere seg på de sharia-baserte beviskravene om tilståelse eller vitner.

Domstolpraksis

De til dels motstridende fortolkningene som gjør seg gjeldende i forhold til beviskrav og dommerens mulighet til å anvende skjønn, gjenspeiler ifølge en spesialist på kvinner i Iran (som sitert i IRB Canada 1997) en lite konsistent praksis i domstolenes behandling av utroskapsaker. Spesialisten, en professor ved Universitetet i Montreal, opplyste til kanadiske utlendingsmyndigheter i 1997 at disse forskjellene har kommet til uttrykk i form av betydelige regionale forskjeller i domstolpraksis. Dommer utstedt for utroskap skal ha vært generelt strengere ved domstoler i rurale områder enn i Teheran. Ifølge spesialisten har steiningsdommer vært utstedt oftere i småbyer enn i Teheran.

Amnesty International har dokumentert minst 77 henrettelser ved steining i Iran siden revolusjonen i 1979, men organisasjonen regner med at det reelle antallet er høyere (Amnesty International 2010b, s. 2). Et direktiv utstedt i 2002 av lederen for domstolene, Ayatollah Mahmoud Hashemi-Shahroudi, beordret alle dommere om å stanse utstedelsen av dødsstraff ved steining for utroskap, men det ble ikke tatt skritt for å endre loven, og direktivet hadde ingen juridisk forpliktende betydning på dommernes praksis (IRB Canada 2004). I august

2008 annonserte en talsmann for domstolene igjen et nytt moratorium som skulle stanse iverksettelsen av steiningsdommer. Ifølge talsmannen hadde fire steiningsdommer blitt omgjort – hvorav to til lengre fengselstraff og to til piskeslag (The Telegraph 2008). Erklæringene om opphør av steining hadde bare en midlertidig effekt, og i begge tilfellene ble steiningsdommer gjenopptatt. Minst fem menn og én kvinne har blitt steinet til døde siden 2002. I tillegg er minst to menn og én kvinne som var dømt til steining for seksuelle forbrytelser, blitt hengt isteden (Amnesty International 2010b, s. 2). Ytterligere ti dødsdømte kvinner og fire menn ventet per desember 2010 på fullbyrdelse av dødsdommene. Noen av disse dommene er til ankebehandling og kan bli omgjort til mildere straffer (Amnesty International 2010b, s. 4).

Det er grundig dokumentert av ulike menneskerettighetsorganisasjoner, iranske advokater og diplomatiske kilder at rettsprosessen i utroskapssaker i Iran er svært mangelfull og kritikkverdig, både i forhold til internasjonale standarder og i forhold til Irans egne rettsprosedyrer. Rettsprosessen er ofte preget av manglende juridisk bistand, bruk av tortur for å framtvinge tilståelser og manglende bevisførsel (Amnesty International 2010b). Flere menneskerettighetsorganisasjoner har påpekt at dommeren i flere tilfeller har idømt dødsstraff ved steining på grunnlag av en skjønnsmessig vurdering når straffelovens strenge beviskrav ikke er oppfylt. International Federation for Human Rights (FIDH) har konstatert at "the knowledge of the judge" har vært avgjørende for domsavsigelse i flere utroskapssaker, og at en "god del" steiningsdommer avgis på dette grunnlaget (FIDH 2009, s. 39). I en rapport publisert av The Global Campaign to Stop Killing and Stoning Women ble det hevdet at "den vanligste form for bevis av skyld i iranske utroskapssaker er dommerens 'kunnskap'" (Terman og Fijabi 2010, s. 10). En velinformert kilde (Kilde d 2009) har observert at "steiningsdommer i all hovedsak avsies enten på bakgrunn av tilståelse fra tiltalte selv, eller på bakgrunn av 'the knowledge of the judge', det vil si ikke på bakgrunn av bevisførsel, men ved at dommeren i stedet baserer sin dom på egen intuisjon og dømmekraft." Av de 13 steiningsdømte som ventet på å bli henrettet i iranske fengsler per april 2010, var minst to av dommene avsagt på bakgrunn av "the knowledge of the judge"¹ (Kilde e 2010). Det kan for øvrig bemerkes at det ikke er kjent hvilke eventuelle andre bevis dommerne bygger sin avgjørelse på ettersom domstolene ikke har gitt utenverdenen innsyn i rettsprosessene. Mangel på innsyn i rettsprosesser som gjelder seksuelle og/eller politiske forbrytelser er, generelt sett, et stort problem i det iranske rettssystemet.

Som nevnt ovenfor, har Ayatollah Khomeinis juridiske skrifter status som rettskilde, noe som har fått konkret utslag for domstolsbehandlingen i flere utroskapssaker. I august 2007 ble to søstre, Zohreh og Azar Kabiriniyyat, dømt til steining. Dommerne henviste til Khomeinis bok som grunnlag for domsavsigelsen (FIDH 2009, s. 39). En annen kvinne som har blitt idømt steiningsdom på grunnlag av dommerens skjønn er Sakineh Mohamadi Ashtiani som i 2006 først mottok 99 piskeslag for å ha hatt et "ulovlig forhold" med to menn. Senere samme år ble hun tiltalt på nytt, denne gangen for utroskap og for medvirkning til drap på sin ektemann. Under rettssaken trakk Sakineh tilbake tilståelsen, som hun hevdet hun hadde blitt presset til å avgi under forhør. To av fem dommere fant henne ikke skyldig, mens de tre andre avgjorde at hun var skyldig, basert på "the knowledge of the judge", og dømte henne til steining (Amnesty International 2010b). Dommen er per juli 2011 ikke iverksatt. Nok en person som er dømt til steining uten straffelovens foreskrevne bevis, er Seyed Naghi Ahmadi, som ble

¹ I åtte av de 13 sakene var det ukjent hvilke bevis dommen bygget på.

dømt til steining i juni 2008 i byen Sari, etter at også han trakk tilbake en tilståelse som han hadde avgitt under forhør. Igjen valgte dommerne å dømme ham til døden på grunnlag av en skjønnsmessig vurdering framfor å redusere straffen, slik straffeloven foreskriver (Amnesty International 2010a).

Det er et trekk ved mange av utroskapssakene at det reises flere tiltalepunkter mot den tiltalte, som tilfellet var med Mohamadi Ashtiani. Påstand om prostitusjon, homofil sex, voldtekt eller drap kommer ofte opp som tiltalepunkter i tillegg til utroskap. Ekteparet Rahim Mohammadi og Kobra Babaei, som ble dømt til døden ved steining i april 2009, ble også dømt for bordellvirksomhet og filming av seksuelle handlinger som så skal ha blitt brukt som utpresningsmiddel mot kundene. Rahim ble også dømt til hengning for sodomi, da han ble anklaget for å ha voldtatt en mann. Rahim ble henrettet ved hengning i oktober 2009 (Kilde d 2009; Iran Human Rights 2009). Også Afsaneh Rahmani, som ble dømt til steining i august 2008 og henrettet ved hengning i mai 2009, var i tillegg til utroskap dømt til døden for å ha drept sin ektemann (Amnesty 2009).

Det er like fullt flere tilfeller der det reises tiltale for utroskap alene. Sakene til Abdullah Fareivar (dømt til steining, men henrettet ved hengning i byen Sari i februar 2009) og Vali Azad (steinet i Rasht i mars 2009), fremstår begge som rene utroskapssaker ut fra tilgjengelig informasjon (FIDH 2010).

Den eksisterende lovhjemmelen for å frafalle dødsdom hvis den tiltalte angrer praktiseres i noen grad. Kvinnen som skal ha hatt et forhold til Vali Azad, slapp i 2009 dødsstraff fordi hun skal ha uttrykt anger (Theodoulou 2009). Steiningsdommer som frafalles, omgjøres ofte til piskeslag. I februar 2009 fikk den gifte kvinnen Kobra Najjar, som ble dømt til døden i 2005 for utroskap, omgjort straffen til 100 piskeslag (Amnesty Norge 2009).

Innstramming i nytt lovforslag

Parlamentet har i flere år vært i en prosess med å revidere straffeloven (Mir-Hosseini, s. 360). I et utkast til ny straffelov som ble ratifisert av parlamentet i 2008, men som fortsatt ikke er godkjent av Vokterrådet, er det foreslått begrensninger i dommerens rett til å anvende personlig skjønn i utroskapssaker. Lovutkastet krever at dommeren dokumenterer bevisene han baserer dommen på. Artikkel 210 lyder: ” (...) the judge is required to document explicitly in the judgement the clear legal circumstantial evidence and proofs (that form the basis) of his knowledge.” Videre frarådes steining fordi dette kan føre til “(...) weakening of the regime (...)” (note 4 til artikkel 221.5) (Mir Hosseini og Hamzic 2010, s. 99). Ifølge Kari Vogt (brev 15. juli 2011) viser lovforslaget til en allmenn rettsbevissthet som kan femtvinge endringer av praksis. Vogt viser til at lover og rettspraksis i slike saker er forhatt av store deler av befolkningen.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og politidepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, men skal gi svar på de konkrete spørsmålene som er stilt, og ellers inneholde det som til enhver tid trengs av bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

Skriftlige kilder

- Amnesty International (2009, 24. Februar). *Further information on UA 50/09*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE13/050/2009/en/426650e5-35bb-4f69-bd76-caffaaab84d8/mde130502009eng.pdf> [lastet ned 22. juni 2011]
- Amnesty International (2010a, september). *Sakineh Mohammadi Ashtiani. A life in the balance*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE13/089/2010/en/589bd56b-49ac-4028-8dc6-abd903ac9bac/mde130892010en.pdf> [lastet ned 20. juni 2011]
- Amnesty International (2010b, 23. desember). *Iran. Execution by Stoning*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE13/095/2010/en/968814e1-f48e-43ea-bee3-462d153fb5af/mde130952010en.pdf> [lastet ned 22. juni 2011]
- Amnesty Norge (2009, 18. desember). *Ditt engasjement nytter*. [s.l.]: Amnesty Norge. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.no/aktuelt/flere-nyheter/ditt-engasjement-nytter> [lastet ned 22. juni 2011]
- FIDH, dvs. International Federation for Human Rights (2009 april). *Iran/death penalty. A state terror policy*. Paris: International Federation for Human Rights. Tilgjengelig fra http://www.fidh.org/IMG/pdf/Rapport_Iran_final.pdf. [lastet 22. juni 2011]
- FIDH, dvs. International Federation for Human Rights (2010 februar). *Iran/death penalty. A state terror policy. Special edition for the 4th World Congress against the death penalty*. Paris: International Federation for Human Rights. Tilgjengelig fra http://www.fidh.org/IMG/article_PDF/article_a7669.pdf [lastet 22. juni 2011]

- IRB Canada, dvs. Immigration and Refugee Board of Canada (1997, 1. februar). *Iran: Information on the punishment for adultery and on the standard of proof applied in Islamic courts*. Ottawa: IRB Canada. Tilgjengelig fra Refworld <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6ad9518.html> [lastet ned 22. juni 2011]
- IRB Canada, dvs. Immigration and Refugee Board of Canada (2004, 11. mai). *Iran: The legal penalty imposed on a married man who committed adultery with a married woman, including the procedure, standard of proof required for conviction and current sentencing practices*. Ottawa: IRB Canada. Tilgjengelig fra http://www.irb-cisr.gc.ca:8080/RIR_RDI/RIR_RDI.aspx?id=425873&l=e [lastet ned 22. juni 2011]
- Iran Human Rights (2009, 8. oktober). *A man was hanged in Iran yesterday- His wife could be facing death by stoning soon*. [s.l.]: Iran Human Rights. Tilgjengelig fra <http://iranhr.net/spip.php?article1328> [lastet ned 22. juni 2011]
- [Islamic Penal Code] (1991, 22. mai). *Islamic Penal Code of Iran*. Teheran: Islamic Consultancy Parliament. Tilgjengelig fra http://mehr.org/Islamic_Penal_Code_of_Iran.pdf [lastet ned 22. juni 2011]
- Landinfo (2009, 22. mai). *Generelt om æresdrap i Iran*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/959/1/959_1.pdf [lastet ned 22. juni 2011]
- Mir-Hosseini, Z (2010). "Sharia and national law in Iran" i Otto, J. M. (ed.) (2010). *Sharia Incorporated. A Comparative Overview of the Legal Systems of Twelve Muslim Countries in Past and Present*. Leiden: Leiden University Press.
- Mir-Hosseini, Z. og Hamzic, V. (2010). *Control and Sexuality. The Revival of Zina Laws in Muslim context*. London: Women Living Under Muslim Laws.
- Kilde a (2004, 18. mai). Rapport unntatt offentlighet.
- Kilde b (2005, 23. oktober). Rapport unntatt offentlighet.
- Kilde c (2006, 4. mai). Rapport unntatt offentlighet.
- Kilde d (2009, 11. oktober). Rapport unntatt offentlighet.
- Kilde e (2010, 18. april). Rapport unntatt offentlighet.
- The Telegraph (2008, 5. august). Iran suspends execution by stoning. *The Telegraph*. Tilgjengelig fra <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/2507499/Iran-suspends-execution-by-stoning.html> [lastet ned 22. juni 2011]
- Tellenbach, S. (2011). Iran. I: K. J. Heller og M. D. Dubber (red): *The Handbook of Comparative Criminal Law*. Stanford: Stanford University Press.
- Terman, R og Mufuliat Fijabi (2010, mars). *Stoning is not our culture: a comparative analysis of human rights and religious discourses in Iran and Nigeria*. The Global Campaign to Stop Killing and Stoning of Women. Tilgjengelig fra http://www.violenceisnotourculture.org/files/Terman_Fijabi.pdf [lastet ned 22. juni 2011]
- Theodoulou, M. (2009, 6. mai). Iran defies ban to stone man to death for adultery but repentant woman wins reprieve. *Daily Mail*. Tilgjengelig fra

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-1177523/Adulterer-stoned-death-Iran--repentant-woman-wins-reprieve.html> [lastet ned 22. juni 2011]

Muntlige kilder

- Iransk juridisk kilde. Intervju i Teheran juni 2010.
- Kari Vogt. Brev 15. juli 2011.

© Landinfo 2011

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.